

CUERA 1972

ANNADA XVIII

2. CUDISCHET

TEXTS DE RADIOSCOLA

PUBLICAZIUN DELLA CUMISSIUN RADIOSCOLA

Redacziun: Alfons Maissen

EMISSIUN: 100

IN DI CUN IN CUSSEGLIER GUVERNATIV: Dr. G. G. Casaulta

Intervista: Alfons Maissen

EDIZIUN DELLA CUMINONZA RADIO ROMONTSCH

Stamparia Bündner Tagblatt

Cuera 1972

CUERA 1972

ANNADA XVIII

2. CUDISCHET

TEXTS DE RADIOSCOLA

PUBLICAZIUN DELLA CUMISSIUN RADIOSCOLA

Redacziun: Alfons Maissen

EMISSION: 100

IN DI CUN IN CUSSEGLIER GUVERNATIV: Dr. G. G. Casaulta

Intervista: Alfons Maissen

EDIZIUN DELLA CUMINONZA RADIO ROMONTSCH

Stamparia Bündner Tagblatt

Cuera 1972

IN DI CUN IN CUSSEGLIER GUVERNATIV:

Da dr. G. G. Casaulta, Cuera

Intervista: Alfons Maissen

Mesjamna, ils 16 de fevver 1972, dallas 10.20—10.50 h **Emissiun!**

Mesjamna, ils 23 de fevver 1972, dallas 14.30—15.00 h **Repetiziun!**

ENVIAMENT IMPURTONT

Ils 10 capetels dell'emissiun inclusa: *In di cun in cusseglier guvernativ*, ein sco fatgs per introducir scolars superiurs e secundars el grond e multifar operar d'ina Regenza, ellas lavurs d'in departement, ellas incumbensas d'in president guvernativ etc. La giuventetgna ded oz ei interessada e pronta de discussionar, gie spetga cun desideri ch'ils superiurs engaschien ella, exponend la problematica la pli recenta cumpiglionta nossa Regenza. Tractond la historia cronologica-mein arriv'ins il bia buca tochen neuasi en nies temps present. Quei ei donn. Ins savess era proceder cuntrariamein, enten retroceder, enten tschaffar per la corna gest ils hanai problems de nies temps, per arrivar silsuenter al passau. Era en autras materias vegn questa metoda applicada. Il grond musicist svizzer *Arthur Honegger*, mo era biars auters scogl ungares *Béla Bartók*, eran dell'idea ch'igl affon e scolar deigi igl emprem enconuscher la tempra digl agen temps, ed aschia era schaffiu atgna ed adeguata musica pianistica per principiants e progredi.

En nies cass tucc'ei de preparar ed explicar ina partida plaids ed expressiuns. Per levgiar quella lavur vein nus mess in quantum de quellas en scartira *cursiva*, sco p. ex.: *pussanza, autoritad legislativa, executiva, giudiziala; Regenza sco autoritad collegiala; sistem departemental* etc. Quellas e semegliontas expressiuns audan tiel scazi necessari per ina discussiun romontscha de tal gener en lungatg romontsch. L'ereziun de retschas de plaids sin fundament de quest'emissiun, era cun agid de nos vocabularis, precischescha e sclarescha noziuns magari trubistgadas. Ina tala occupaziun dils scolars en cuminonza dil magister, ei de gronda muntada instructiva, educativa, linguistica.

A. M.

In di cun in cusseglier guvernativ

Da cuss. guv. dr. G. G. Casaulta — Intervista: Alfons Maissen

Cars scolars e caras scolaras,

Oz havein nus l'honor de plidentar in cusseglier guvernativ, in commember de nossa Regenza, dil Cussegl pign. Dr. Giachen Giusep Casaulta rispunda a damondas sur dil svilup dil Cussegl pign, sur incumbensas e funcziuns della Regenza, alla damonda della repartiziun departementala, sur relaziuns denter cussegl grond ed ils commembers della Regenza, sur contacts culla Confederaziun etc.

Cusseglieger dr. Casaulta ei uonn president della Regenza. Ei tucca pia era d'explicar co las sesidas della Regenza vegnan tgamunadas ella saletta della Casa Grischha. Sco cau dil departement stradal e forestal seconfruntein nus cun cusseglier Casaulta en sia planisaziun dil stradal- e forestalessen. Sper uauls, vias ed edificis de tutta specia ha quei departement de surventscher in triep autras lavurs ed incumbensas.

Nus lein buca targlinar, anzi avanzar a noss'emprema damonda a cusseglier guvernativ dr. Casaulta:

1. Dapi cu dat ei in Cussegl pign ni Regenza el Grischun?

Lemprema sesida dil Cussegl pign sco *autoritad executiva* datescha dils 25 d'avrel 1803. L'auter onn sa nossa *Regenza* pia festivar il natalezi da 170 onns, schebi ch'ella porta enconuschentamein il num Regenza pér dapi Daniev 1972!

Suenter las nauschas experienzas dalla Revoluziun franzosa ein ils Grischuns bugen ni nuidis sedecidi da procurar per empau meglier uorden el stadi dallas *Treis Ligias reticas* daventaus entras ils aschinumai *Acts da mediaziun* da Napoleon in Cantun dalla *Confederaziun helvetica*. Ils plaid da Napoleon tier la surdada dils *Acts da mediaziun*, la *nova constituziun*, a nossa delegaziun ils 19 da fevrer 1803 ein stai ina seria admoniziun, mo era el medem temps ina consolaziun:

«Il Grischun», aschia ha il pussent regent exclamau, «il Grischun ei staus ina gada ina pussonza europea. Sia independenza ei adina vegnida turbelada entras l'influenza digl exteriur ed internamein entras partidas. Il Grischun possedevea era la Valtlina; quella ha el ussa pers. Quei fatg auda alla historia. Mo el vegn — en uniun cun la Svizra — ad anflar in impegn per sia libertad sco era ina garanzia per ruaus intern e bien uorden.»

Ils Grischuns paran da haver priu a cor quei priedi ed ein sedecidi da crear ina istanza speciala per l'execuziun dils conclus dil Cussegl grond, il Cussegl pign. Quel secumponeva lu denton mo da treis commembers, dils caus dallas Ligias, e vegneva elegius mo per in onn. Suentar in onn d'interrupziun saveva in commember denton puspei entrar en quei uffeci. Da 1805 tochen 1894 ei plinavon ina cumissiun speciala, l'aschinumnada *Cumissiun dil stan*, vegnida incumbensada da *predeliberar* impurtontas fatschentas ch'il Cussegl pign vuleva presentar al *Cussegl grond*. Cheutras vulevan ins restrenscher la pussonza da quella nova autoritad executiva. Tgei precauziun!

Pér la constituziun cantunala dils 1894 ha lu purtau midadas pli decisivas cun augmentar il diember dils commembers dil Cussegl pign sin 5 ed eliminar la Cumissiun dil stan. Dacheudenvi dei il *Cussegl pign* era vegnir elegius dil pievel enstagl dil Cussegl grond. Plinavon vegn igl aschinaumnau *Sistem departemental*, introducìus. Il Cussegl pign dei saver star treis onns en uffeci e saver vegnir reelegius per duas ulteriuras periodas.

Quella situaziun ei restada tochen Daniev 1972. Igl atun vargau ha il pievel grischun ussa acceptau ina midada en quei senn ch'il num *Cussegl pign* vegn remplazzaus entras «Regenza» e che la perioda d'uffeci vegn naven dils 1975 augmentada da 3 sin 4 onns ed il temps d'uffeci maximal pia da 9 sin 12 onns.

2. Tgei funcziuns principalas ha la Regenza?

Sco gia il Cussegl pign dils 1803 ha la Regenza d'exequir las *stipulaziuns* da nossa *Constituziun cantunala* e per part era dalla federala e da procurar che leschas, conclus cantunals e federals eav. vegnien applicai. Ord quei motiv vegn il Cussegl pign da vegl enneu era numnaus *l'executiva*. La Regenza formescha aschinavon ina dallas *treis pussonzas d'in stat democrat*.

Per far frunt al retg prepotent ed ad auters sistems dictatoris da famiglias ni gruppas d'interess ha surtut Charles-Louis Montesquieu postulau en sia renomada ovra «L'espri des lois», cumparida ils 1748, ina separaziun ni repartiziun dallas pussonzas el stadi cun la pusseivladad d'ina controlla viceversa. Cheutras han el ed auters vuliu contonscher che la lescha vali per tuts e vegni applicada egualmein per tuts, senza risguardar specials privilegis. Aschia distinguan ins *treis pussonzas*:

- la *legislativa* che relai las leschas
- l'*executiva* che ha d'applicar quellas e
- la *giudicativa* che ha en cass da differenzas e dispetas da dar la *decisiun* davart l'applicaziun dil dretg.

Sco gia menziunau, vegn la *Regenza* per regla numnada l'*executiva*, ferton ch'il *Cussegl grond* porta il num *legislativa* — aschia discuora ins els Cantuns ed ella Confederaziun era dalla *perioda da legislatura* che cumprenda il temps d'uffeci da nos parlaments. Nossas *dertgiras* cantunalas, districtualas e circuitalas representan la *pussonza giudicativa*.

Aschilunsch la teoria. Ella pratica ein ils cunfins buca tratgs aschi precis. Aschia ha la *Regenza* meinsvart era da *relaschar ordinaziuns* executivas a leschas ed ordinaziuns dil *Cussegl grond*. Plinavon eis ella en certs cass *istanza da recuors*. Cun l'introducziun d'ina speciala dertgira administrativa el Grischun ei quella incumbensa ch'il *Cussegl* pign haveva, che cunterfa en principi alla separaziun dallas *pussonzas*, vegnida reducida zun fetg.

Quei ei era endretg aschia ton pil pugn da vesta dil singul sco dalla *Regenza* ch'ei cargada detgavunda cun sias proprias fatschentas. Ina zun impurtonta da quellas ei l'elecziun dils emploi e la survigilanza dalla administraziun cantunala e per part era communal. En vesta dils varga 1800 emploi e dallas numerusas incumbensas vul quei dir Vus!

La *Regenza* ha era da representar il Cantun anovians viers la Confederaziun eav. Ina dallas pli impurtontas incumbensas dalla *Regenza* ei tenor miu meini la *preparaziun dallas fatschentas* per il *Cussegl grond*, setracta ei gie da cheutras proponer leschas ed auters conclus che pon haver gronda influenza sil svilup dil Cantun. Nus revegnin aunc a quei tema.

3. Tgei incumbensas ha il president guvernativ?

En nos Cantuns ed ella Confederaziun ha il president dalla *Regenza* buca da giugar ina rula dominonta. El ei sco ins di meinsvart il «*primus inter pares*», igl emprem denter equals. El vegn era buca elegius sco tal dil pievel, mobein dil *Cussegl grond* e quei per ina *perioda d'uffeci* da mintgamai in onn.

Sia incumbensa principala ei da tgamunar las sesidas dalla *Regenza* e da procurar che las fatschentas *adossadas* alla *Regenza* vegnien liquidadas enteifer temps raschuneivel. Plinavon ha el en emprema lingua da representar la *Regenza* tier las pli differentas occasiuns, aschia da retscheiver ambassadurs e consuls jasters, d'assister a fiastas cantunalas da cant, musica e tir eav., e da plidar tier quellas occasiuns. Sia caussa ei era l'avertura dil *Cussegl grond* per la sessiun dil matg.

En vesta dil grond buordi da lavur vegnan las representaziuns tier occasiuns festivas reducidas ton sco pusseivel, mo il pievel ha naturalmein il dretg da haver en muments festivs e critics ses elegi en su miez!

4. Co fa la Regenza cusseida?

La Regenza seradunescha per regla il gliendisdis allas 8 en sia stupenta sala da sesida ella renomada *Casa Grisch*a visavi igl obelisc ni la petga en memoria dalla reuniun dallas *Treis Ligias Reticas* che dei haver giu liug ils 1471 a Vazerol. Forsa tgeua admoniziun alla unitad?

La liunga meisa ei per regla tgemblada da plunas pupi. Quei ei buca da smarvegliar en vesta dallas biaras fatschentas ch'ei da liquidar. Lur diember semova denter 60—120 e lur peisa ei secapescha era zun differenta. Per part setracta ei da schinumnadas tractandas da rutina, sco per ex. prender encunter demissiuns d'emploai ni da commembers da cumissiuns ni surdadas da lubientschas per far igl advocat el Grischun etc. Pli hanadas san las elecziuns esser, tut leusenter sch'ei setracta d'in impurtont post ni da differentas annunzias qualificadas per ina suletta piazza! Bia temps pretenda la tractaziun da sbozs da leschas ni d'autras fatschentas per mauns dil Cussegl grond ni sch'ei ha num intervegnir tier la Confederaziun per agid d'ina ni l'autra natira — in tema che serepeta beinsavens!

Secapescha ch'ils singuls cussegliers san buca seprestar il luxus da studegiar quei scartiram pèr duront la sesida. Ord quei motiv han ils *tschun departements* da presentar lur propostas formuladas ed ils concernents documents gia la gievgia avon miezdi alla *Canzlia cantunala* che fa la *gliesta da tractandas* ordinada secund la roda dils departements che semida mintg'jamna. Quella gliesta vegn surdada persunalmein als cussegliers e *las actas* deponidas ella sala da sesida. Leu han ils commembers dalla Regenza da studegiar quels mantuns, ina occupaziun ualti hanada e che pretenda debia temps, mo ch'ei indispensabla.

All'entschatta dalla sesida fa il parsura, il president della Regenza, las communicaziuns presidialas che cumpeglian las pli variontas causas e s'extendan d'annunzias davart la cumposiziun d'autras regenzas sur reclamaziuns partenent la fimera dil tgamin d'ina fabrica tochen invitaziuns dil Cussegl federal per conferenzas zun impurtontas. Quellas fatschentas vegnan liquidadas per buna part senza discussiun, autras cun stabilir las delegaziuns per conferenzas e dar las cunzinas davart la posiziun ch'ei da prender ni cun incumbensar il scarvon cun la brev da perstgisa!

Liquidada quella lavur preliminar, suondan las tractandas principalas tenor gliesta. Sco gia menziunau, ein quellas fatschentas zun variontas e da fetg differenta peisa. Perquei passan biaras senza discussiun, ferton ch'autras fan magari sescaldar bravamein.

Sch'igl ei el decuors dalla discussiun buca pusseivel d'anflar in *conclus unanim*, ordinescha il president la votaziun. Mintga commember ei obligaus da votar. Ein las vuschs ulivas, dat il president la decisiun,

priu ora tier elecziuns che vegnan fatgas per scrutini, sch'ils meinis ein different: Sche las vuschs ein 3 gadas ulivas, decida la sort, in cass ch'ei onz rars.

Messadis al Cussegl grond per *sbozs da leschas*, ni per autras impurtontas tractandas, vegnan per regla tractai suenter la liquidaziun dallas autras fatschentas. Meinsvart tonscha ina sesida ad jamna buca per vegnir a fin cun sbozs da lescha eav. Perquei seradunescha la Regenza lura a sesidas extraordinarias. Talas han naturalmein era liug en cass d'eveniments specials sco tier catastrofes, impurtontas decisiuns dil Cussegl federal, sco per ex. en occasiun dalla decisiun per dismetter la viafier da Mesauc.

Ei in conclus inaga prius, han tuts cussegliers da setener vida quel e da representar el avon il Cussegl grond. Quei ei in zun impurtont e caracteristic tratg per la *Regenza sco autoritad collegiala*! Ei po en in tal cass da decisiuns da majoritad esser grev per il singul cusseglier da sesuttametter ad ina tala e surtut da defender ella. Sch'ina autoritad executiva vul denton haver peisa, sa ella buca prestar il luxus che mintga commember representi anoviars sia posiziun personala cura che la majoritad ha sancziunau in'otra proposta!

Per evitar che talas situaziuns serepetien memia savens — quei che menass ad ina crisa denter ils cussegliers ed eventualmein era denter las partidas politicas — ston las *discussiuns* mintgaton vegnir *sistidas* e la concernenta fatschenta reponderada. Meinsvart ha ei era num sedar neu per in *compromiss* — in plaid che anfla buca bia stema tier la giuventetgna. Las relaziuns zun variontas en nossa tiara pretendan denton da temps en temps ch'ins risguardi l'*opiniun* d'in auter, era sch'ins queta da haver sez megliera raschun. Ins s'entaupa lu sin mesa via, senza ni enstagl dad ir cul tgau tras las preits! Ina democrazia sco la nossa astga buca mo sebasar sil dretg dil pli ferm, ella sto era renconuscher la situaziun dad auters.

Alla fin dalla sesida retscheivan ils singuls cussegliers aunc la pussivladad d'orientar davart impurtontas caussas ord lur departements ni davart il resultat da conferenzas allas qualas els ein stai presents. Plinavon san els era dumandar il meini dils collegas davart in u l'auter problem.

Il *scarvon cantunal* assista allas sesidas dalla Regenza e meina il *protocol*. Quel cumpeglia denton buca ils singuls *votums* ni las vuschs tier decisiuns pridas dalla maioritad. El orientescha la pressa cun in cuort *rapport* davart las tractandas principalas. Quel vegn per regla publicaus la gievgia.

Concludida la tschentada serendan ils participonts mintgaton ad in sitg ch'ei buca mo in mied per serecuvrar dallas uras hanadas dalla sesida, mobein era tscheu e leu ina buna occasiun per frestgentar ils tgaus calirai entras meinis cuntrarais!

5. Tgei funcziun han ils departements e co vegnan quels reparti?

Lein entscheiver cun la risposta alla davosa damonda. Per l'entschatta d'ina nova perioda d'uffeci ni cun l'entrada d'in niev commember vegn mintgamai fatga la *repartiziun dils departements* ch'ei en sesez ina repartiziun dalla lavur guvernativa sils singuls commembers dalla Regenza. Ei vala il principi dalla *ancienitad*, q. v. d. tgi che ha mintgamai ils biars onns d'uffeci astga igl empren s'exprimer davart il departement ch'el vul sorprendere. Sche plirs entran el medem mument, vegnan els risguardai tenor las vuschs ch'els han survegni tier lur elecziun. Il davos sa buca far auter che da prender quei che resta. Cunquei ch'il pievel elegia in cusseglier sco commember dalla Regenza e buca sco cau d'in departement, ei la repartiziun caussa dalla Regenza. Per regla dat ei buca grondas discussiuns, cunzun cura che mo in entra daniev ell'executiva. Autra se presenta la situaziun el cass da pli grondas midadas ella cumposiziun persunala della Regenza.

Il *sistem departemental* ch'ei usitaus ton ellas regenzas cantunales sco tiel Cussegl federal, sebasescha sin la preparaziun dallas fatschentas tenor las materias ch'ein da tractar e liquidar entras il departement sez ni da preparar per la Regenza. Cheutras ei in cert uorden segiraus, aschia ch'ei dess buca succeder che certas fatschentas restan sin clavella, ferton ch'ins sescarpa per autras. La dotaziun cun il persunal sto era sedrizzar secund las incumbensas.

El Grischn portan tuts tschun departements numms dubels e selcloman:

- departement digl intern e dall'economia publica
- departement da giustia e polizia
- departement d'educaziun e sanita
- departement da finanzas e militar
- departement stradal e forestal.

Malgrad ils numms dubels espriman quels ozildi per debia buca pli tut las principalas incumbensas.

La veta ei oz gie cumplacada ed ils problems surschai per sligiazion al maun public creschan ad incuntin. Ils temps che l'entira administraziun cantunala era secasada en Casa Grischa e ch'il cau dil departement da finanzas ni il contabilist cantunal prendeva a casia la cassa cantunala ein daditg stuli.

Lubi da prender sco exempel il *departement stradal e forestal* ch'ieu vai per temps l'honor ni il buordi da direger. Siu num dat d'entellir ch'il *stradalester* ed il *forestaless* formeschan las principalas incumbensas. Pilver la projectaziun e l'erecziun da straduns, lur corecziun ed il manteniment da nossa vasta reit da vias e la tgira e cultivaziun da nos uauls, inclusiv l'erecziun da vias forestalas e da

lavineras audan tier ils pensums preponderonts. Leutier vegn denton la *projectaziun* e la construcziun da rempars per preservar vitg e val dalla forza destructiva da selvadis darguns e flums en furia. Mo era l'erecziun da scolas cantunalas, da spitals e baghetgs d'administraziun e la cussegliaziun dallas vischnauncas en fatgs da baghetgs da scola ni da spitals audan en quei *ressort*. Il medem vala per las *concessiuns* d'aua e l'erecziun dad ovras electricas. Las concessiuns vegnan dadas dallas vischnauncas, mo il Cantun ha d'approbar quellas e da survegilar che las condiziuns davart l'erecziun dils concernents *stabiliments* e davart la protecziun dalla natira eav. vegnien observadas. Ils gronds conducts electricics sur cuolms e vals provocheschan era biaras discussiuns. Dapi igl 1 d'ost 1969 exista in niev uffeci cantunal per proteger las auas. Era quel ei adossaus al departement stradal e forestal ed ha d'examinar per mauns dalla Regenza e dallas autoritads da subvenziun federalas ils projects per *sereneras*, canalisaziuns e providiments d'aua. Era la controlla dils ca. 20 000 tancs d'ielì crodan ella cumpetenza da quei uffeci e las damondas per arver e mantener stabiliments per sablun e glera egl intschess dad uals e flums. Tut quei procurescha per las necessarias discussiuns, surtut cura ch'ei setracta da castigiar surpassaments. En buca ditg vegn il cumbat encunter la canera, per buna aria eav., la protecziun dil contuorn dil carstgaun, che vegn propagaus da tuts, mo practicaus da paucs, aunc vitier. La segirada dils 100 000 baghetgs sutaposts a quei obligatorium e la polizia da fiug cun l'instrucziun dil cader dils pompieri coruneschan il mantun d'incumbensas da quei departement. Semeglionta ei la situaziun tiels auters.

La liquidaziun da quei fasch da fatschentas pretenda in grond diember da collaboraturs ch'ein per part staziunai els pli differents loghens da nies vast Cantun. Da lur lavur e premura dependa fetg bia era per il cau dil departement che porta la responsabladad enviers la Regenza, il Cussegl grond, las autoritads federalas ed il pievel. Conferenzas, viadis d'orientaziun e d'inspeziun pretendan perquei ina enorma part da siu temps disponibel sper il temps ch'el sto applicar per correspondenzas, studi dad actas e sesidas dalla Regenza. L'emprova da discargar la Regenza d'in grond diember da fatschentas cun surschar la decisiun als concernents departements augmenta aunc il buordi da lavur ed era la responsabladad.

7. Ei pudess interessar nos scolars co Vus dumigneis tut quella lavur. Essas Vus segirs che tut quei che Vus ordineis, Vus u la Regenza, vegn era exequiu? Dat ei in sistem da controlla?

Quella damonda ei segiramein giustificada, pertgei ordas buca exequidas ein vanas e meinan sil pli ad illusiuns e confusiuns.

En ina gronda administraziun e cunzun en in Cantun aschi vast sco il nies sa il singul cusseglier naturalmein buca esser adina davos ils collaboraturs che han retschiert in ni l'auter camond ni che ha d'ademplier sin fundament da prescripziuns generalas diversas incumbensas. Ord quei motiv ei l'elecziun dils emploiai gia zun impurtonta — ella dei gia crear ina basa da confidenza, aschia che buca mintga pass d'in collaboratur sto vegnir controllaus.

Tonaton ei la survegionza indispensabla ed ina impurtonta obligaziun da mintga superiur. Ella ei pusseivla sin fundament dallas lavurs che vegnan presentadas en fuorma da propostas per correspondenzas ni conclus, cun conferenzas culs capos dallas partiziuns ed inspecziuns sil liug. In impurtont mied da controlla ei lu era il contact cul pievel, che auda e vesa il trafficar dils funzionaris. Quei vala cunzun el sector da baghegiar, sedi ei gie che tgi che baghegi sper via hagi buca de procurar sez per critica. Ton pli vala quei per quels che han da ereger las vias! Las discussiuns el Cussegl grond dattan era perdetga da quei fatg!

8. Co ein las relaziuns denter Regenza e Cussegl grond?

Il Cussegl grond elegius els circuits, silla renomada tschentada da cumin ni all'urna, per ina perioda da dus onns ei la suprema autoritad politica ed administrativa dil Cantun. La Regenza ha da presentar al Cussegl grond tuts sbozs per *leschas*, il *preventiv* ed il quen cantunal, il *rapport da gestiun* eav. Las sessiuns dil Cussegl grond muntan era pils cussegliers guvernativs ina impurtonta incumbensa cumpliada cun bia lavur, han els gie da dar plaid e fatg ton ellas cumissiuns che preparan las differentas tractandas pil Cussegl dils 113 sco ellas *fracziuns*, che cumpeglan ils deputai dalla medema partida, ed al *plenum*. Ina cumissiun speciala dil Cussegl grond, numnada *Cumissiun da gestiun*, examinescha era denter las sessiuns dil Cussegl grond il cunfar dalla administraziun e sa far dar plaid e fatg sur las pli differentas fatschentas. La stad fa questa Cumissiun per ex. regularmein in viadi da rodund in jamna atras il Cantun per survegnir in maletg da quei che cuora e passa en scolas, en spitals cantunals ni susteni dil Cantun, vid straduns e rempars da protecziun etc.

Liungas discussiuns dat ei el ravugl dil Cussegl grond tier la tractaziun dil preventiv ch'ei per aschidadir in register d'entradas ed expensas dil Cantun pigl onn vegnent. Quei vala surtut sil sector dil stradalessen, nua che biars deputai sescarpan quasi per segirar pli gronds credits per la via viers lur vitgs ni atras lur valladas. Tractond il rapport da gestiun san ils deputai pretender dils caus dil departement informaziuns supplementaras ed explicaziuns davart

tuts fatgs dall'administraziun. — A quellas occasiuns sa il cusseglier guvernativ ch'ei sez staus pli baul deputau vegnir pertscharts dalla differenza dall'anteriura ed actuala posiziun. Saveva el avon pretendere, sto el ussa empruar da retener la bova da pretensiuns e giavischs viers il Cantun. Era el pli baul quel che giavischava explicaziuns, sto el ussa furnir las informaziuns dumandadas dad el. Quei ha era da daventar sin fundament d'interpellaziuns e pintgas damondas cun la differenza che quellas damondas vegnan fatgas per scret ed ein buca da rispunder immediat.

Era el Cussegl grond vegn la suppa denton per regla buca maliada ardenta, aschia che la Regenza stat per regla buca avon in mantun da scalgias. Sch'ils pugins da vesta dalla Regenza e dils signurs deputai ein buca adina ils medems, impedeschan il saun giudezi e la forza dils fatgs, per ex. la munconza da mieds finansials, excursiuns stravagadas.

9. Han Regenza ed ils singuls cussegliers bia contacts cun la Confederaziun?

Giebein! Gest nus auters Grischuns havein beinsavens dar ir a Berna, il bia deplorablamein plitost sco rugadurs! Nossa dependenza dalla Confederaziun ei zun gronda sin certs secturs. Surtut per nies puresser e per nos straduns presta la Confederaziun grondas summas. Ei sedi aunc oz: Tgi che paga camonda! Perquei stuein nus presentar buca mo damondas per credits, na era nos projects da tuttas sorts ein da suttametter per approbiaziun als uffecis federals respectiv allas autoritads federalas. Sche la Confederaziun paga per ex. 92 % per nossa via naziunala ni rodund 75 % per nos straduns principals, eis ei capeivel ch'ella vul era saver dir in plaid el capetel davart la projectaziun ed erecziun da quels.

Surtut cura ch'igl ei da stabilir programs e preventivs a pli lunga vesta ha ei num star attents ed esser prudents, secracta ei gie da reparter la petta cun ils auters Cantuns. Cun beinponderadas propostas ed ina buna documentaziun davart la situaziun efectiva ed empau diplomazia eis ei aunc meinsvart pusseivel da tonaton contonscher bials success ed agid efectiv davart dalla Confederaziun. Tut en tut astgein nus bein constatar che il Grischun gauda debia simpatia tier ils Confederai!

10. Ina davosa damonda: Plai igl uffeci da cusseglier guvernativ e saveis forsa dar in bien cussegl per aspirants ni aspirantas per quel denter nossas scolaras ni scolars?

Quella damonda astgel jeu rispunder cun in franc gie. Secapescha che buca tut ils gis d'in cusseglier guvernativ ein sereins e bials. Era la truscha daventa dad onn per onn pli cumplacada e gronda. Bein-

savens dat ei era pintgas ni grevas disillusiuns. Il fatg ei denton consoleivels che la hanada activitad gida nossa patria grischuna ad in meglier avegnir, surtut a pro da nossa giuventetgna. Suententer in liug gi da debattas e discussiuns ei igl aspect da nos cuolms e nossas vals els davos radis dil sulegl bia gadas ina vera recreaziun che po era cumpensar per part il fatg ch'igl uffeci sparta per memia savens siu purtader da sia famiglia e ses amitgs!

E per finir, il bien cussegl. Per quel vala empau la sentenza: Buns cussegls ein cars, mo cars cussegls buca adina buns! Lein forsa dir: S'interessei per ils fatgs publics, emprendei d'enconuscher nossa patria, sias instituziuns e ses problems e mettei a disposiziun vossas forzas per sliugar quels — e lu pazienza e fortuna. Omsidus ein impurtonts! Curascha! — caras scolaras, cars scolars!

*

Cars scolars e caras scolaras,

Bravamein complicaus po parer a nus igl entir menaschi de nossa Regenza. La mesuretta ei spert stada stulida. In'idea denton veis vus segiramein survegniu dell'immensa lavur concentrada che sto vegnir prestada entras ils commembers della Regenza per garantir dretg ed uorden en nossa biala tiara grischuna.

Sch'enzatgei duess buc esser sclariu en uorden, veis vus las letgas de s'informar tier vos magisters. Forsa astgasses vus perfin sedrizzar directamein a nos magistrats, a Cuera. Vies interess per il beinstar spirtal e corporal de nies pievel, de nos bi intschess muntagnard, legrass grondamein in e scadin de noss cussegliers.

